

Reformasjonen

Av kommandør Moe.

Minnet om reformasjonen i Norges konges verk. —

Norge for 400 år siden skal riktignok offisielt feires av kirken neste år, men begivenheten har også en politisk side nær knyttet til 1536 da den begynte.

Den almindelige opfatning herav er preget av bitterhet mot Danmark. Vår historie fra Sars i «Utsigten» (1887) til Steen i «Det norske folks liv og historie» (1935) og med den selvsagt også skolens lærebøker gir uttrykk for dette. Selv professor Francis Bull «Norsk Litteraturhistorie» (1928) anfører: «reformasjonen blev innført ved et dansk maktbud».

En vesentlig grunn til at våre begreper har så lett for å forvirres i denne og lignende forbindelser er, at historikerne i sin streben etter å gjøre populærhistorisk fremstilling moderne, benytter vår tids betegnelser på fortidens forhold. — I denne forbindelse tales om «regjeringens» handling hvorved leseren uvilkårlig forbinder vår tids regjeringsfunksjoner, mens nettop dr. Steen i annen og senere forbindelse gjør klart rede for det virkelige forhold «vår kunnskap om administrasjonen av Norge i middelalderen er i virkeligheten ennu ufullkommen». Og i avsnittet om «styringsverket» reddegjør han for riksrådets virksomhet med møte en gang om året til behandling av skriftlig forelagte spørsmål fra kongen. At kongens kanselli heller ikke kan opfattes etter det moderne begrep regjering bar fått et særlig pregnant og offisielt uttrykk i Danmark i innskripsjonen på Peder Griffenfelts monument i København «Statsstyrets grunnlegger». — Også før den

En vesentlig grunn til at Kristian III stillet sig til kongevalg i Danmark var kanskje nettop ønsket eller «kallelsen» om å innføre reformasjonen og hans stilling som lutheraner var vel foranledningen til borgerkrigen. Hans seier betød først og fremst gjennomførelsen av dette program. — I Danmark skjedde dette straks og med vold, en siste eksplosjonsartet slutt på krigen eller en første brutal manifestasjon av seieren. Denne voldssomme utladning og dens følger og den forskjelligartede tilstand i arvelandet Norge gjorde, at reformasjonens innførelse der skjedde i mere dempete former og i et langsommere tempo.

Riksarkivar M. Birkeland anfører fra den danske biskop Fr. Münters «Reformasjonens historie» (1802), som også omhandler Norge, «det er nesten utrolig og dog sant, at vi vet såre lite om religionsforandringen i Norge. Det er sikkert intet land i Europa, hvis reformasjonshistorie er så kort og ufullstendig som dette rikes». — Birkeland går derfor i sin fremstilling tilbake på begivenhetene i Danmark (som da (i 1860-årene) var blitt klarlagt av den norske professor Ludv. Daae) som grunnlag for en forståelse av hvad der senere skjedde i Norge.

Da seiren var vunnet ved Københavns inntagelse i august 1536, lot kongen, tilskyndet av sine holstenske rådgivere, biskopene fengsle og inndrog deres gods. Det danske riksråd blev etterpå tvunget til å godkjenne dette. Undskyldningen for denne voldshandling var et øieblikkelig pengebehov til leietroppe-

sjonen innleides derfor med, at kongen i november 1536 tilskrev lensherren Esge Bille om sammen med Geble Pederssøn å overta bestyrelsen av bispegodset på kronens vegne. — Året etter var kongens spesielle kommissærer i Trondheim uten da å foreta sig noget med hensyn til kirken. Domkapitlet fortsatte i sine funksjoner som efter erkebiskop Olav Engelbrektssøns flukt tidligere på året, men det formodes at lensherren stilltiende forutsattes å ha overtatt erkebispegodset på kronens vegne. — Oslo-bispen Hans Reff medfulgte kommissærerne til Danmark, hvor han underkastet sig kongen og således overdrog bispegodset til kronen. Kongen skjenket Oslo bispegård til byens borgere til nedrivning. — Hamar bispen Magnus Lauritsen hadde tenkt på motstand, men innlot sig i underhandlinger og opnådde «et ærlig fengsel med underholdning», ophold i Andvorskov kloster i Danmark kjent for sitt luksuriøse utstyr og gode kjøkken m. v. Hamar stift (bispedømme) blev senere slått sammen med Oslo. — Stavanger bispen Hoskold Hoskoldssøn hadde forlenget underkastet sig kongen, han var nu syk og førtes til Bergen som «fange» og døde der snart efter.

Reformasjonens politiske side er således den, at de katolske kirkefyrster, som også var selvstendige «lensherrer» i befestede gårder med beveggede tjenere, blev avsatt som sådanne og deres godser og forleninger inndratt under kronen. — Kirkenes gods forblev uforandret tilliggende disse til bestridelse av geistlige gods, ca. 4117 gårder.

heim, Hans Gaas. Klostergodset var allerede på det tidligere tidspunkt begynt å bli inndratt under kronen, dette blev nu fullbyrdet. — Denne politiske side av reformasjonen var universell fyrstepolitikk. Dens forutsetninger fremgår av, at mens krongodset i Norge utgjorde ca. 1885 gårder, var det tidligere geistelige gods, ca. 4117 gårder, men verdien av sistnevnte var 5 ganger så stor som førstnevnte. Det rikeste klostergods, Munkelivs, utgjorde bare i Bergens stift 300 gårder. — Når dette gods nu kom under kronen, i statens besiddelse, la det grunnen til dens opkomst.

En annen foreteelse er forholdet til kirkenes rike katolske utstyr, hvis behandling også er av universell natur, dels statspolitikk, dels religionsfanatisme. En del sådant gods var jo i Norge anvendt tidligere på lignende måte, til understøttelse av Kristian II's innfall i 1532 og av erkebisp Olav Engelbrektssøn ved hans flukt fra landet i 1536. — Men også dets behandling nu skyldtes kongen personlig. Til å begynne med gikk instruksjonene til lensherrene ut på å opta inventarfortegnelser over dette gods, senere blev det sendt rentekammeret i tildels regnskapsmessige former. — Den vandalisme på dette område annetsteds, som vi nu oplever å være vidne til, skulde kunne bringe oss til å se tilbake på hin tids foretelser med litt mer forståelse og overbærenhet enn våre eldre historikere så dem. Det mest forstemmende herved er, at forholdene var sådan, at dette og lignende gods gikk ut av landet til kongens residens og spesielt, at det som var i behold urettmessig forblev der, da kongen skilte sig fra Norge. Men dette kan der jo rettes på. Ved 900-års riksjubileet skilte det danske nasjonalmuseum sig ved «et av sine kosteligste klenodier» Olavs antemensalet og «gav det tilbake til dets gamle

i denne forbindelse, men han blev ikke nogen central skikkelse, tross kongens ønske derom, fordi han manglet de fornødne egenskaper dertil. Han var en lærd, saktmodig mann, mest interessert for matematikk og botanikk samt musikk. Til forklaring på hans omvendelse hitsettes, at han i 1522 var utsendt til Rom for å få pavens konfirmasjon for den av domkapitlet nyvalgte biskop, Olaf Torkelssøn. Han blev da opholdt i lengere tid med snakk og måtte «smøre kardinalers, kurtisaners og andres never med dukater», så han tilsist tapte tålmodigheten og lot sig forlyde med, at «nordmenn efter denne dag aldri mer skulde komme til Rom i sådant ærend.» — Efter Olafs død i 1535 blev han av domkapitlet utvalgt til biskop, men på grunn av intriger i riksrådet godkjente ikke erkebisen valget, Geble bestyrte stillingen som erke-degn.

Efterat kongen i november 1536 inndrog bispegodset og la det under Esge Billes og Geble Pederssøns bestyrelse reiste denne efter Esge Billes tilskyn-delse til København for å søke foretrede hos kongen og forblev der henimot ett års tid. Her

de innflytelse på dette arbeide forsåvidt Norges forhold angikk. — Han vant da også kongens gunst og tillit, som han i høi grad bevarte til sin død. Kongebrevet av 17. juni 1537 — ett av de viktigste aktstykker i den norske reformasjons historie — med instruksjoner til lensherren i Bergen om hvorledes der skulde gåes frem i Bergens stift med bispegodset og det øvrige kirkegods og med «den nye læres forsiktige innførelse» m. v. kan neppe være forfattet uten Gebles råd og medvirkning. — I september 1537 blev han samtidig med 7 dansker viet som superintendent (biskop) av Bugenhagen. — Kirkeordinansen blev for Danmarks vedkommende antatt på en herredag i Odense i 1539. I Norge blev den vedtatt for Oslo (og Hamar) stift på lagting i Oslo og for Bergen og Stavanger stifter i Bergen samme år.

Det bemerkelsesverdige er, at kongen ikke foretok sig noget direkte i denne henseende med erkebispesetet og Trondheims stift, det formodes at ordinansen skal være vedtatt også for dette på tinget i Bergen. — Imidlertid blev det geistlige styre i Trondheim hos domka-

Aftenblad m. 286 7 Nov. 1936

bindelse tales om «regjeringens» handling hvorved leseren uvilkårlig forbinder vår tids regjerings-funksjoner, mens nettopp dr. Steen i annen og senere forbindelse gjør klart rede for det virkelige forhold «vår kunnskap om administrasjonen av Norge i middelalderen er i virkeligheten ennu ufullkommen». Og i avsnittet om «styringsverket» redegjør han for riksrådets virksomhet med møte en gang om året til behandling av skriftlig forelagte spørsmål fra kongen. At kongens kanselli heller ikke kan opfattes etter det moderne begrep regjering har fått et særlig pregnant og offisielt uttrykk i Danmark i innskrripsjonen på Peder Griffenfelts monument i København «Statsstyrets grunnlegger». — Også før den tid og spesielt for Norges vedkommende lå riksstyret i kongens hånd. Et forhold som utviklet seg derhen at når tiden og omstendighetene krevet det kunde styret uten videre formaliteter i stor utstrekning delegeres til en stattholder, jfr. dr. Oscar Alb. Johnsen «Hannibal Sehesteds Statholderskab» (1909). — Det er på dette grunnlag reformasjonens innførelse i Norge nå må sees. Den var utelukkende

utrolig og sant, at vi vet så lite om religionsforandringen i Norge. Det er sikkert intet land i Europa, hvis reformasjonshistorie er så kort og ufullstendig som dette rikes». — Birkeland går derfor i sin fremstilling tilbake på begivenhetene i Danmark (som da (i 1860-årene) var blitt klarlagt av den norske professor Ludv. Daae) som grunnlag for en forståelse av hvad der senere skjedde i Norge.

Da seiren var vunnet ved Københavns inntagelse i august 1536, lot kongen, tilskyndet av sine holstenske rådgivere, biskopene fengsle og inndrog deres gods. Det danske riksråd blev etterpå tvunget til å godkjenne dette. Undskyldningen for denne voldshandling var et øieblikkelig pengebehov til leietroppe-nes lønning, men den vakte stor og pinlig opmerksomhet utenlands og bebreidelser fra Luther og hans krets. Reformasjonens innførelse blev imidlertid vedtatt på herredagen i København, 30. oktober.

I Norge var Bergens bispestol ledig siden Olaf Torkelssøns død i mai 1535. Stillingen bestyrtes av domkapitlets formann Geble Pederssøn. Reforma-

tionens innførelse i Norge ble gjennomført i Andvorskov kloster i Danmark kjent for sitt luksuriøse utstyr og gode kjøkken m. v. Hamar stift (bispedømme) blev senere slått sammen med Oslo. — Stavangerbispen Hoskold Hoskoldssøn hadde forlenget underkastet seg kongen, han var nu syk og førtes til Bergen som «fange» og døde der snart etter.

Reformasjonens politiske side er således den, at de katolske kirkefyrster, som også var selvstendige «lensherrer» i befestede gårder med bevebnede tjenere, blev avsatt som sådanne og deres godser og forleninger inndratt under kronen. — Kirkenes gods forblev uforandret tilliggende disse til bestridelse av geistlige gods, ca. 4117 gårder, nes vedlikehold m. v. En skjenesvanger undtagelse herfra gjaldt Trondheims domkirke. De to siste erkebisper hadde slått dens spesielle gods sammen med erkebispens, visstnok av rent praktiske hensyn, og således gikk også det nu, nærmest uforvarende, over til kronen. Heri blev der senere ikke gjort nogen forandring tross iherdige anstrengelser i den retning av den første danske biskop i Trond-

tekkammeret i tildels regnskapsmessige former. — Den vandalisme på dette område annetsteds, som vi nu oplever å være vidne til, skulde kunne bringe oss til å se tilbake på hin tids foreteelser med litt mer forståelse og overbærenhet enn våre eldre historikere så dem. Det mest forstemmende herved er, at forholdene var sådan, at dette og lignende gods gikk ut av landet til kongens residens og spesielt, at det som var i behold urettmessig forblev der, da kongen skilte seg fra Norge. Men dette kan der jo rettes på. Ved 900-års riksjubileet skilte det danske nasjonalmuseum seg ved «et av sine kosteligste klenodier» Olavs antemensalet og «gav det tilbake til dets gamle hjemsted» Nidarosdomen, «hvor det ikke bare er en museums-gjenstand, men et dyrebart nasjonalt minne», direktør Mackeprangs ord ved tilbakeleveringen.

Ved reformasjonens kirkelige side er der også enkelte trekk, som bør sees i forbindelse med foranstående, fordi de er av nasjonal betydning.

Geble Pederssøn i Bergen blev den mest fremtredende

kardinalers, kurtisaners og andres never med dukater», så han tilsist tapte tålmodigheten og lot seg forlyde med, at «nordmenn efter denne dag aldri mer skulde komme til Rom i sådant ærend». — Efter Olafs død i 1535 blev han av domkapitlet utvalgt til biskop, men på grunn av intriger i riksrådet godkjente ikke erkebisen valget, Geble bestyrte stillingen som erke-degn.

Efterat kongen i november 1536 inndrog bispegodset og la det under Esge Billes og Geble Pederssøns bestyrelse reiste denne efter Esge Billes tilskyndelse til København for å søke foretrede hos kongen og forblev der henimot ett års tid. Her møtte han kongens rådgiver i kirkelige saker, den unge energiske Peder Plade, reformasjonens dyktige leder i Danmark. Geble blev sterkt påvirket av ham og gikk over til den nye lære. — Den nye kirkeordinans (kirkelov) var da under utarbeidelse under medvirkning av den tyske prelat Bugenhagen som var innkalt herfor. Ordinansen skulde gjelde for «Danmarks og Norges riker og for hertugdømmene». Geble øv-

fattet uten Gebles råd og medvirkning. — I september 1537 blev han samtidig med 7 dansker viet som superintendent (biskop) av Bugenhagen. — Kirkeordinansen blev for Danmarks vedkommende antatt på en herredag i Odense i 1539. I Norge blev den vedtatt for Oslo (og Hamar) stift på lagting i Oslo og for Bergen og Stavanger stifter i Bergen samme år.

Det bemerkelsesverdige er, at kongen ikke foretok seg noget direkte i denne henseende med erkebispesetet og Trondheims stift, det formodes at ordinansen skal være vedtatt også for dette på tinget i Bergen. — Imidlertid blev det geistlige styre i Trondheim hos domkapitlet. Det var dette som her tok initiativet, først i 1538 ved å sende sin formann til kongen for å utvirke et «beskyttelsesbrev» og dernest i 1542 med anmodning om å få ansatt en superintendent likesom de andre norske stifter. Først i 1546 bekreftet kongen kapitlets valg hertil av dets dekanus Thorbjørn Olafsson (Bratt).

I Oslo stift blev i 1542 den tidligere bisp Hans Reff efter megen betenkning ansatt som

superintendent, «fordi der ikke var nogen annen å få».

Denne vanskelighet var visstnok også den vesentligste grunn til, at dansker ved neste leilighet kom som superintendanter. På kongens anmodning til domkapitlet i Trondheim om å utpeke Bratts efterfølger erklærte det, at det ikke hadde nogen å foreslå og anmodet kongen om å sende en dertil skikket mann. De menn som således kom i disse stillinger i Norge og gikk op i sitt geistlige arbeide stod ofte i strid med de respektive lensherrer. Dr. Steen sier, at «en så fremtredende norsk geistlig som Peder Claussøn Friis arbeidet for, at danske prester søkte kall i Norge. Innen geistligheten var det da ikke lenger nogen motsetning mellom dansk og norsk, standsfølelsen seiret over nasjonalfølelsen».

Reformasjonens innførelse skulde således nu i og for seg ikke behøve å foranledige nogen særlig bitterhet likeoverfor dansker. Det var Norges konge som personlig ledet dette verk.

Det politisk mest betydningsfulle ved reformasjonen var, at den var innført i Sverige først, av Gustav Vasa. Han kunde derfor ikke godt støtte katolisismens sak i Norge. Hvis så var skjedd, hadde Norges og Nordens historie blitt anderledes. Hertugdømmene og Danmark var utmattet ved borgerkrigen og Kristian III kunde ikke vente seg annen hjelp i en angrepskrig mot Sverige og Norge. — Det var derfor ikke uten grunn, at han for frem med lempe — efter tidens leilighet — både med hensyn til reformasjonen og ellers i sitt arverike Norge.

superintendent, «fordi der ikke var nogen annen å få».

Denne vanskelighet var visstnok også den vesentligste grunn til, at dansker ved neste leilighet kom som superintendanter. På kongens anmodning til domkapitlet i Trondheim om å utpeke Bratts etterfølger erklærte det, at det ikke hadde nogen å foreslå og anmodet kongen om å sende en dertil skikket mann. De menn som således kom i disse stillinger i Norge og gikk op i sitt geistlige arbeide stod ofte i strid med de respektive lensherrer. Dr. Steen sier, at «en så fremtredende norsk geistlig som Peder Claussøn Friis arbeidet for, at danske prester søkte kall i Norge. Innen geistligheten var det da ikke lenger nogen motsetning mellom dansk og norsk, standsfølelsen seiret over nasjonalfølelsen».

Reformasjonens innførelse skulde således nu i og for sig ikke behøve å foranledige nogen særlig bitterhet likeoverfor dansker. Det var Norges konge som personlig ledet dette verk.

Det politisk mest betydningsfulle ved reformasjonen var, at den var innført i Sverige først, av Gustav Vasa. Han kunde derfor ikke godt støtte kato-lisismens sak i Norge. Hvis så var skjedd, hadde Norges og Nordens historie blitt anderledes. Hertugdømmene og Danmark var utmattet ved borgerkrigen og Kristian III kunde ikke vente sig annen hjelp i en angrepskrig mot Sverige og Norge. — Det var derfor ikke uten grunn, at han for frem med lempe — efter tidens leilighet — både med hensyn til reformasjonen og ellers i sitt arverike Norge.

H. M.

"Tidens Tegn" nr. 248
24 okt. 1936.

Admiralstriden.

Av admiral J. BØRRESEN.

Norges Handels- og Sjøfartstidende bebreider mig at jeg i mine erindringer er kommet inn på admiralstriden, idet bladet sier: „Saken har fått sin avgjørelse ved en voldgiftsdom som ikke kan endres ved noe innlegg fra den enkelte parts side. Den videre granskning bør overlates historikerne”.

Det synes mig for det første noe ulogisk å gå ut fra at en frikjent mann skulde skrive for å få sin frifinnelsesdom endret — men dessuten hvorledes kan man finne det mulig for en mann som i sitt åttende år vil skrive sine erindringer å la være å omtale en sak som forandret hele hans livsførelse? Som gjorde at han forlot sin admiralstilling to og femti år gammel, når han kunde ha blitt stående til sitt 68. år?

Det forekommer mig at det vilde være det samme som om man i en nekrolog over en avdød av hensyn til familien hadde undlatt å nevne at han visselig kunde ha levet til han blev 68 år gammel, hvis han ikke nettopp nu var blitt slått ihjel i sitt to og femtiende.

Og hvad historikerne angår som bladet mener jeg burde ha overlatt saken til, så er jeg bange for at der i deres historie vil herske dyp taushet om mitt navn. Jeg sendte fornylig gjennom Tidens Tegn et alvorlig kanonskott inn i deres flokk, beskyldte dem for i sin historie å ha forrådt sitt land i dets forhold til Danmark, men jeg har ikke sett et svar fra dem ennå. Nei, mitt navn utelater de visst av historien også, når de ikke engang vil nevne det i Tidens Tegn.

J. Børresen.

En anklage mot de nye historikere.

Fra kommandør Haakon Moe,
fra admiral Børresen,
fra general Bull.

Haakon Moe: «Norges Rike
og Norges Krone».
Fabritius & Sønners Forlag.

Kommandør Haakon Moe har skrevet en bok: «Norges Rike og Norges Krone», som er et angrep på den rekke av de nye historikere som har villet hevde at Norge i tre århundrer har vært en provins av Danmark.

Endelig reiser samvittighetsfulle nordmenn sig i forargelse mot denne vrangfremstilling av Norges statsrettslige stilling.

Det har lenge vært et sårt spørsmål for enhver nordmann som akter sitt land og folk å se menn i videnskapelig stilling ved vårt universitet gå inn for en prosedyre for dansk makt-politikk mot vårt fedreland.

Men nu får opgjøret komme.

Man må være dypt takknemlig mot kommandør Moe fordi han i sin bok «Norges Rike og Norges Krone» gjenreiser med avgjørende vidnesbyrd Norges stilling som et selvstendig kongerike mot den nedvurdering av Norges ære og rett som de nyeste historikere har forsøkt å innføre.

Hvad er det for en påstand de herrer Koht, Ræstad, Schreiner og Steen forsøker å innføre i Norge?

Det er at det danske riksråds håndfestning med Kristian III i 1536, avskaffet Norges stilling som et eget kongerike.

Alle kjenner dette skjenselsdokument, dette hemmelige løfte fra Kristian III til den danske adel, at hvis han kunde undertvinge Norge med våbenmakt, skulde Norge derefter bare være som et lem av Danmarks rike. Dette dokument har danske historikere i de

närmeste århundrer selv skammet sig over, erklært for å være urett mot Norge, og de har hevdet at denne håndfestning aldri har vært gjennomført overfor Norge, som vedblev å være et særskilt kongerike forenet med Danmark.

Det har alltid vært det norske standpunkt at Norge i alle unionsdokumenter har hevdet sin statsrettslige likestilling med Danmark. Norge har aldri anerkjent Danmarks overhøyhet. — På denne grunn forkastet Norge Kielerfreden og vant sin nye selvstendighet.

Men nu i våre dager blir dette dokument gravet op av norske historikere og utstyres med vekt og verdighet til et bevis for at Norges gamle rike «blev utslettet av de frie staters tall».

Hermed skal de da opnå sitt mål å forsvare Kielerfreden som en rimelig og riktig handling fra dansk side.

Koht var den første som utleverte Norges rikes statsrettslige selvstendighet til danskene allerede i 1914, da han skrev: «Norge blev en provins, ja ikke engang det». Siden er Ræstad, Schreiner og Steen fulgt i hans spor.

Det er herr Steen som skriver i sin bok: «Det norske folks liv og historie»:

«Da erkebiskop Olav døde (i februar 1538) var allerede den siste rest av Norges politiske selvstendighet ryddet bort og landet var slettet ut av de frie staters tall.»

Efter denne kjærkomne gave til Danmark fra professor Kohts side, optok det danske utenriksdepartement straks dette nye standpunkt og gjorde det til et hovednummer i sin prosedyre for Haagerdomstolen. — Men de norske advokater fremla alle de faktiske vidnesbyrd, trakta

(Forts. siste side).

En anklage mot ~

(Fort. fra 1. side)

ter og forhold som beviser at Norge fremdeles var et særskilt rike likesom det i de offisielle dokumenter overfor andre stater blev benevnt kongeriket Norge.

Derfor oplevet vi da også at Haagerdomstolen bekreftet det norske standpunkt at Grønland helt til 1814 «var en norsk besiddelse» — og at den felles konge utøvet sin myndighet over Grønland i sin egenskap av norsk konge.

I sin ypperlige bok har kommandør Moe samlet de faktiske vidnesbyrd for Norges selvstendighet. Som det første eksempel: Allerede en måned efter den hemmelige håndfestning blev der avsluttet en fredsavtale mellom Gustav Vasa og kong Kristian den 3dje som endte med forbundstraktaten av 14. september 1541, hvor § 5 bestemmer, at hvis Danmarks og Norges riker på noe sted som ligger under Danmarks og Norges krone antastes, skal Sverige være forpliktet til å komme Danmarks og Norges riker til hjelp.

§ 7 bestemmer, at «om Danmark eller Norges riker behøver hjelp til lands skal Sverige være forpliktet til å hjelpe med 200 ryttere og 600 fotfolk». § 20 omtaler «de tre kongeriker».

Moes bok bør leses av alle som forstår betydningen av at Norge verger sine rettsdokumenter.

Vi har oplevet at norske politikere i 1916 blev overrumplet av Grønlandssaken fordi norske historikere hadde forsømt sin oppgave å holde vår brevkiste i orden.

Nu er det hver nordmanns plikt selv å stå på vakt, vi har grunn til å nære mistillit til våre historikere.

Admiral Børresen har i et åpent brev til våre nyere norske historikere (i Tidens Tegn nr. 232) utfordret dem til å svare ved å skrive. «Kommandøren synes mig å fremlegge uigjendrivelige beviser for at våre nyere norske historikere i sin fremstilling av Norges historiske forhold til Danmark har forrådt sitt land.»

Vårt folk bør med spent oppmerksomhet følge denne sak.

Generalmajor S. Bull har gitt sin tilslutning til admiral Børresens åpne brev.

Jeg skal tilsist henwise til hvad professor Frede Castberg skriver i sitt foredrag: «Rett og

samfund» i serien Universitetets radioforedrag, hvor han sier:

«Norge har rettslig sett vært en egen stat ikke bare efter Eidsvoldsverket, men også i tiden før 1814. Statsmakten i Norge, slik som den var organisert ved den felles norsk-danske kongelov av 1665, hadde rettslig sin siste grunn i Arveenevoldsakten av 17. august 1661.

At dette dokument var et eget forfatningsdokument for Norges rike er påvist av norske forskere som Aschehoug, Aubert, Aall og Gjelsvik og av den danske professor Matzen. Ikke desto mindre blir dette rent rettslige forhold undertiden oversett av nyere norske historikere, som med bred penn uttaler sig på en slik måte, at de uten grunn oppgir Norges rett som egen stat i dette tidsavsnitt av vår historie.»

Ella Anker.

Tidens Tegn m. 232.
6 okt. 1936.

Åpent brev til våre nyere norske historikere.

Fra admiral J. BØRRESEN.

Kommandør Haakon Moes ypperlige bok om „Norges Rike og Norges Krone” er blitt meget kjølig mottatt av våre historikere. Da jeg for et par dage siden leste boken for annen gang, kom der mig et skarpt „Hvorfor” i tanken. Og svaret lød:

„Fordi kommandøren synes mig å fremlegge uigjendrivelige og vel dokumenterte beviser for at våre nyere norske historikere i sin framstilling av Norges historiske forhold til Danmark har forrådt sitt land”.

Om dr. Arnold Ræstads bok: „Danmark, Norge og Folkeretten”, skriver kommandøren:

„Det var forsåvidt heldig at Haagdomstolen avgav sin kjennelse i „Øst Grønlandssaken” noen uker før dette verk utkom.”

For hvis den hadde lest Ræstads bok var den vel ikke kommet til et såvidt gunstig resultat for Norge, som den gjorde. For Haagdomstolen erkjente dog Grønland som tilhørende det selvstendige kongerike Norge inntil 1814, mens

Dr. Ræstad skriver.

„Norge ophørte efter 1536—1537 å være en folkerettslig enhet, et territorium med egne organer...”

Haagdomstolen foer lempeligere med vårt land enn hr. Ræstad.

Men kommandør Moe er også slem mot professor hr. statsråd H. Koht, dr. J. Schreiner og dr. Sv. Steen, kanskje verst mot den siste, som i sitt verk „Det norske folks liv og historie” har følgende forferdelige passus:

„Da erkebisp Olav døde (i februar 1538) var allerede den siste rest av Norges politiske selvstendighet ryddet bort og landet var slettet ut av de frie staters tall”.

Et annet sted sier hr. Steen: „Danmarks konge og råd slo (henimot 1540) inn på en forsiktig, men klok politikk”, og „De fikk tross store vanskeligheter sluttet en traktat med Sverige i 1541”.

Hertil bemerker kommandøren: „Det var det omvendte som var tilfellet”.

Det var Gustav Vasa som tvang dem til i denne traktat — og senere traktater med Sverige — å nevne vårt land som et eget rike, likestillet med Sverige og Danmark. Det var selvfølgelig ikke i Sveriges interesse rolig å se på at Danmark spiste sig fet og mektig på kongeriket Norge. Det vilde det helst gjøre selv.

Nu, mine herrer nyere norske historikere, oppfordrer jeg Dere til å renske Dere for kommandør Moes voldsomme beskyldninger — som jeg mener han beviser i sin bok — for å ha æreskjennet vårt land, utslettet det i flere århundreder „fra de frie staters tall”, som hr. Steen skriver.

I sin anmeldelse av kommandørens bok nevner professor Marstrander ikke et ord om disse små divergenser. Det er meget klokt av den ærede professor.

J. BØRRESEN.

3 okt. 1936.

OM NORGES RIKE OG NORGES KRONE

av Haakon Moe

Anmeldt av statsråd
Johan E. Mellbye

Hr. Moe citerer i sin innledning Macody Lunds hjertesukk på sin 70-års dag: «Jeg har min ungdoms drøm i mitt hjerte; drømmen om et fritt, uavhengig og stolt folk, som ikke er plaget av våre bedrøvelige nasjonale min-dreverdighetskomplekser.»

Og denne hans bok er et på-krevet og på et stort bevismate-riale opbygget angrep, ikke alene på den ved Haagerdomstolen do-kumenterte offisielle danske fremstilling av det historisk-juri-diske forhold mellom Danmark og Norge i unionstiden 1389—1814, men også på mange av våre nyere historikeres syn på dette forhold. Forfatteren nevner navn som Koht, Ræstad, Schreiner og Steen.

Fra dansk side blev det i Haag anført, at ifølge Kristian den tredjes håndfestning til den dan-ske adel i 1536 «skulde Nor-ge være og forbli for fremtiden under Dan-marks krone som et av de andre land og her-etter ikke være eller kalle sig et kongerike for sig, men et lem av kongeriket Danmark og under Danmarks krone til evig tid.»

Den norske delegasjon bestred



Norges våben idag.

på sin side riktigheten av denne offisielle danske fremstilling av dette historiske forhold og dets juridiske karakter.

Det bedrøvelige er imidlertid, at denne danske opfatning har fått støtte derved, at så mange av våre egne nyere historikere dels aksepterer den helt, dels vi-ser en ganske stor uklarhet og vaghet på området. Nu, det er en helt ærlig sak og selvfølgelig helt riktig, at man ikke må la na-sjonalisme skygge for det, som

historisk er riktig. I dette til-felle føler jeg mig imidlertid per-sonlig overbevist om, at hr. Moe har rett i sin påstand, at her ikke bare det danske syn, men også mange av våre historikere er på villspor, og dette dokumenterer han da også i sin bok. Vi kan vel alle være enig om, at vår nyere historieforskning med sine arkiv-forskninger og undersøkelser har beriket og utfyllt vår gamle hi-storie med en mengde innsamlet materiale og nye opplysninger ikke bare av økonomisk og statistisk art, men også med nye hypoteser og slutninger, der gir ny farve og interesse til fremstillingen. Men — så lite fagmann jeg enn er —, så kan jeg ikke tilbakeholde en følelse av, at en saklig inngående kritikk er en ting, og noe annet er en disseksjon, der så ofte gjør det vanskelig å skjelne mellom vesentlig og uvesentlig. Og vide-re, at man er tilbøielig til å til-legge de rent økonomiske op-gangs- og nedgangstider en for stor betydning i sammenligning med åndelige impulser og strøm-ninger og tradisjonenes makt.

Hr. Moe påviser og dokumente-rer, at ikke alene det i Kristian den tredjes håndfestning benyt-tede uttrykk i århundrers praksis er borte, men

med Brømsebrofreden av 1645. — Ifølge dens art. 25 avstod «Hans Majestet i Danmark på sine suc-cessorers Danmarks og Norges kongers og kroners vegne til kgl. Majestet Christina og successo-rer og Sveriges krone Jämtland, Herjedalen, Gotland, Visby m. v.» Av andre traktater som Moe op-regner, kan nevnes traktaten av 1751 om grensen mellom Norge og Sverige. Art. 2 bestemmer at «grensen mellom kongerikene Sverige og Norge skal gå som i art. 1 anført. Kongeriket Norge alene skal ta og nyte skatt samt utøve åndelig og verdslig jurisdik-sjon over Kautokeino o. s. v.»

Det får være nok med disse eksempler fra hr. Moes rike sam-ling, som kan suppleres også fra bestemmelser i ceremonieller, lov-bøker og forhandlinger.

Det er naturligvis slik at man i alle disse nedgangstider for land og folk kunde være tilbøielig til med magister Absalon Pederssøn å si: «Norges rike er som en ol-ding vorden, gammel og avfeldig.» Men allikevel ser vi, at med en-kelte undtagelser, således som denne Kristian III's håndfestning, der altså senere i virkeligheten blev underkjent, så er Norges rikes suverenitet som et eget kongerike også i disse nedgangens ti-der oprettholdt.

Hvor meget av dette resultat, der kan skrives på virkelig norsk vilje og norsk nasjonalfølelse og hvor meget på andre omstendig-heter, f. eks. forholdet til Sverige eller kongenes ønske om å opprett-holde landet som et eget arverike, det er vel ikke så godt nu å bli klar over, men iallfall synes det mig, at hr. Moes dokumentasjon gjør saken klar.

Hr. Moes bok er et godt bidrag til

stolt folk, som ikke er plaget av våre bedrøvelige nasjonale mindreverdighetskomplekser.»

Og denne hans bok er et påkrevet og på et stort bevismateriale oppbygget angrep, ikke alene på den ved Haagerdomstolen dokumenterte offisielle danske fremstilling av det historisk-juridiske forhold mellom Danmark og Norge i unionstiden 1389—1814, men også på mange av våre nyere historikeres syn på dette forhold. Forfatteren nevner navn som Koht, Ræstad, Schreiner og Steen.

Fra dansk side blev det i Haag anført, at ifølge Kristian den tredjes håndfestning til den danske adel i 1536 «skulde Norge være og forbli for fremtiden under Danmarks krone som et av de andre land og heretter ikke være eller kalle sig et kongerike for sig, men et lem av kongeriket Danmark og under Danmarks krone til evig tid.»

Den norske delegasjon bestred



Norges våben idag.

på sin side riktigheten av denne offisielle danske fremstilling av dette historiske forhold og dets juridiske karakter.

Det bedrøvelige er imidlertid, at denne danske opfatning har fått støtte derved, at så mange av våre egne nyere historikere dels aksepterer den helt, dels viser en ganske stor uklarhet og vaghet på området. Nu, det er en helt ærlig sak og selvfølgelig helt riktig, at man ikke må la nasjonalisme skygge for det, som

man det danske syn, men også mange av våre historikere er på villspor, og dette dokumenterer han da også i sin bok. Vi kan vel alle være enig om, at vår nyere historieforskning med sine arkivforskninger og undersøkelser har beriket og utfyllt vår gamle historie med en mengde innsamlet materiale og nye opplysninger ikke bare av økonomisk og statistisk art, men også med nye hypoteser og slutninger, der gir ny farve og interesse til fremstillingen. Men — så lite fagmann jeg enn er —, så kan jeg ikke tilbakeholde en følelse av, at en saklig inngående kritikk er en ting, og noe annet er en disseksjon, der så ofte gjør det vanskelig å skjelne mellom vesentlig og uvesentlig. Og videre, at man er tilbøielig til å tillegge de rent økonomiske oppgangs- og nedgangstider en for stor betydning i sammenligning med åndelige impulser og strømninger og tradisjonenes makt.

Hr. Moe påviser og dokumenterer, at ikke alene det i Kristian den tredjes håndfestning benyttede uttrykk i århundrers praksis er bortfalt, men at det også direkte blev underkjent allerede 5 år etter ved traktaten i Brømsebro av 14. september 1541, hvor der uttrykkelig ikke bare i intimasjonen, men også i de enkelte paragrafer tales om Danmarks og Norges konge, Danmarks og Norges rikers råd eller om de 3 kongeriker Sverige, Danmark og Norge.

Ved Stettinerfreden 1570, efter syvårskrigen, mellem Fredrik II til Danmark, Norge o. s. v. og Sveriges konge, gir denne siste i traktatens art. 5 «avkall på sine fordringer til kongeriket Norge, Halland, Skåne o. s. v.»

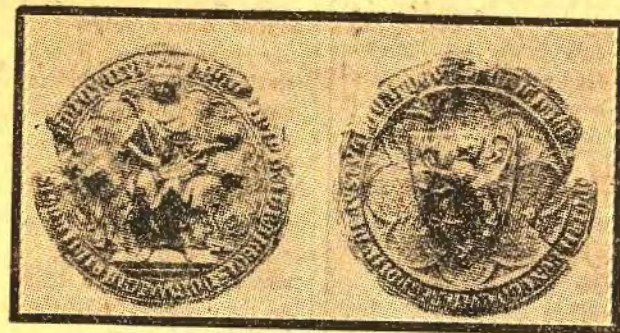
Hannibalsfeiden avsluttedes

eksempler fra hr. Moes rike samling, som kan suppleres også fra bestemmelser i ceremonieller, lovebøker og forhandlinger.

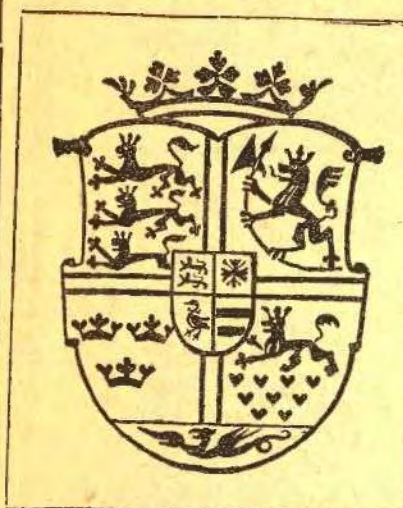
Det er naturligvis slik at man i alle disse nedgangstider for land og folk kunde være tilbøielig til med magister Absalon Pederssøn å si: «Norges rike er som en olding vorden, gammel og avfeldig.» Men allikevel ser vi, at med enkelte undtagelser, således som denne Kristian III.s håndfestning, der altså senere i virkeligheten blev underkjent, så er Norges rikes suverenitet som et eget kongerike også i disse nedgangens tider oprettholdt.

Hvor meget av dette resultat, der kan skrives på virkelig norsk vilje og norsk nasjonalfølelse og hvor meget på andre omstendigheter, f. eks. forholdet til Sverige eller kongenes ønske om å oprettholde landet som et eget arverike, det er vel ikke så godt nu å bli klar over, men iallfall synes det mig, at hr. Moes dokumentasjon gjør saken klar.

Hr. Moes bok er et ord i rette tid. Den er tilegnet foreningen «Norsk-Dansk ordning». Når nu denne forening skal arbeide med



Haakon 5's segl.



Christian III's segl fra 1556 med Norges våben sideordnet.

det dobbelte formål å søke å opplyse danskene om det bedrag, som m. h. t. Grønland og våre andre gamle kolonier blev øvet mot oss i Kieltraktaten, og som vi vil arbeide for å få rettet på, men også å opplyse vårt eget folk på dette område, da vil også her denne bok være en verdifull hjelp. Og la oss ikke glemme Haagerdommens avgjørelse, at inntil 1814 hadde Grønland været norsk besiddelse. Dersom Kristian III.s håndfestning her skulde være den avgjørende, så kunde ikke dommen falt slik.

Johan E. Mellbye.

LITTERATUR

Om Norges rike.



Håkon Moe.

Håkon Moe: Om Norges rike og Norges krone. Oslo 1936.

Det er ikke bare tittelen på dette arbeidet av Håkon Moe som leder tanken hen på den berømteste av alle bøker om Norges rike: Absalon Pederssøn. Men også tonen og anslaget i boken «Om Norges rike og Norges krone» syner likheten. Norges rike er hos Absalon Pederssøn som hos Håkon Moe, en levende realitet, ikke drøm og dikt, men den historiske sanningen om ett fritt og uavhengigt og stolt folk,

som ikke er plaget av våre dages bedrøvelige mindreverdighetskomplekser. Boken «Om Norges rike og Norges krone» er ment som en hjelp og orientering for alle dem som tenker nasjonalt i dette land og til dem som søker at bringe sine nasjonale instinkter i orden.

Det er selve historien om Norges rike forfatteren her gjør til gjenstand for en kritisk saumfaring og det blir da ganske naturlig en historisk brytekamp med alle dem som i det siste hundreår har skrevet om norsk historie. Det blir ofte en flengende kritikk over den «filologiske historiske skole» og disse «akademiske institusjoner som med sine organiserte studier bringer den fri forskning i misskreditt». Den som kjenner noget til vår nyere norske historiske litteratur må ofte erkjenne at det for våre moderne historikere undertiden har vært mer om at gjøre at speile vår egen tid enn at gi et objektivt bilde av fortiden. Det er forfatterens store fortjeneste i dette arbeidet sitt at han har formådd på mange områder at gi et fordomsfritt bilde av den uklarhet og usikkerhet som i så mange tilfeller kommer tilsyne i vår moderne historiske opfatning. Hvilken betydning det innebærer at vår historie for viktige begivenheters vedkommende er mangelfullt belyst, er klart for enhver. Her står vi da også foran en av årsakene til at vi som nasjon må bøte hardt for slike

feilaktige opfatninger og slutninger. La mig her bare nevne en av dem: Grønlandssaken.

Det vil sikkert forbause flere enn forfatteren av boken «Om Norges rike og Norges krone», at når det gjelder forståelsen av et så viktig historisk dokument som den berømmelige «Norgesparagraffen» i Kristian den III's håndfestning av 1536, så savner man hos våre faghistorikere inn til denne dag en skikkelig utredning herom. Og har våre historikere nu og da streift emnet, er det betegnende for den usikkerhet og uklarhet som hersker hos våre faghistorikere på dette punkt, at det lille som av oss har vært ydet her, meget godt har kunnet brukes mot oss. Som f. eks. av danskene i prosedyren om «Øst-Grønland» for domstolen i Haag. Til støtte for sin fortolkning av Kristian III's håndfestning påberopte danskene sig professor Aschehoug, hvis opfatning av det heromhandlede aktstykke får tilslutning av flere av våre ledende historikere, bl. a. Yngvar Nielsen, Absalon Taranger og J. E. Sars. Ja, selv våre nyere historikere som Halvdan Koht, Sverre Steen og Johan Schreiner synes helt at ha sett bort fra forholdene i Norden omkring denne tid da Kristian III's håndfestning blev til. Det blir da Håkon Moes store fortjeneste ved denne boken sin, at han har gjort disse forhold til gjenstand for en inngående behandling. Forfatteren syner her at nøkkelen til forståelsen av «Norgesparagraffen» i Kristian den III's håndfestning av 1536 er Brømsebrotrakten av 14. september 1541 og forhandlingene omkring denne traktat.

Ved lesningen av Håkon Moes arbeide trær det også tydelig frem for en, hvor mange likhetspunkter der er mellom tiden omkring 1536 og vår. Disse har sikkert hjulpet forfatteren til forståelsen av de begivenheter

som førte til arbeidet for samhold i Norden. Klaus Billes brev av 14. januar 1535 til erkebispens gir etter anmelderens mening hele situasjonen i et nøtteskall. «Tykkes mig, kjære herre, at dersom vi ikke alvorlig og samdrektig gjøre ett i disse trenderiker er der intet annet for oss og efterkommere enn at bli de Lübeckskes evige trelle» —

Det er sagt om den engelske historieforskning at den har særlig meget at takke dilettantene for. Og sikkert er det at mange av de beste historiske undersøkelser og arbeider er skrevet av dilettanter.

Håkon Moe er såvidt anmelderen vet ikke historiker av fag, men sikkert er det at hans bok

«Om Norges rike og Norges krone» er et betydningsfullt historisk nyrydningsarbeide, som vil sette merker etter sig i norsk historisk forskning. Hans bok betyr et vendepunkt i vår opfatning av det 16. hundreårets norske historie. Vel er det så at ved inngangen til det 16. hundreåret gled vårt land ned i den dypeste bølgedal som tusen års historie vet at melde om. Men på bølgedalen følger umiddelbart en stigning. Norges rike og Norges krone er gjennom hundreårene frem til denne dag en realitet hos det norske folk. Derfor kan vår norske historie opvise både et 1814 og et 1905.

Edvard Nilssen.

Bergens Aftenblad
29 Sept. 19

les er den samme som hos Holberg og Tordenskjold og den tids nordmenn, en sans for realiteter og for åpen, freidig kamp for «fair play».

Han mener, at vi ennå har en oppgave i denne forbindelse, nemlig at det danske og det norske folk bør søke å gjøre sig op en nøktern mening om hvad den forbindelse, som blev inngått ved «overenskomsten i Bergen» i 1450, tross alt gav hver især av dem.

Boken er tilegnet foreningen «Norsk-dansk ordning». Men den er også ment som en hjelp og et forsøk på en orientering for Norges ungdom, som «uten hensyn til religiøs, politisk, sosial eller patriotisk overbevisning» eller «dagens strid» står like overfor den store oppgave å iredtelegge kjensgjerningene i vår historie, hvis rygggrad er Norges krone, så vi ikke atter kommer op i en hjemlig kulturkamp som den om «Trondhjems bynavn» eller en utenrikspolitisk kontrovers som «saken om Øst-Grønland» på en «foreldet og utilstrekkelig populærhistorisk videnskap», som stortingspresident Hambro uttrykte det i førstnevnte forbindelse.

Det er en bok, som alle med historisk interesse og våken nasjonalfølelse vil ha interesse av å lese. På mange måter vil dens vurderinger virke nye og overraskende — men, de er i høi grad positive og godt underbygget.
n.

Haakon Moe:

„Om Norges Rike og Norges Krone“.

I komm. Fabritius Forlag. Oslo 1936.

Som kjent fra tidligere artikler i Bergens Aftenblad — hvorav en «Norge for 400 år siden» er inntatt i denne bok som tillegg — har forf. et fra det almindelige avvikende syn på vår historie i det tidsrum som omhandler «fellesmonarkiet» med Danmark.

Ved inngående citater viser han, at særlig våre yngre historikere, til tross for den norske Grønlandsdelegasjons og den norske regjerings påstand for Haagerdomstolen, er av den opfatning, at Kristian III's famøse håndfestning til den danske adel i 1536 utslettet Norge som eget kongerike og at disse historikere baserer sin opfatning av Norges fortsatte stilling i fellesmonarkiet på denne håndfestning.

Forf. bygger sin opfatning av dette forhold på de autentiske traktater, som Danmark—Norge har avsluttet under «fellesmonarkiet» fra 1523 av og som nu offentliggjøres ved

den tidligere danske riksarkivar Laursen. — Såvidt vites er ikke disse traktater blitt inngående behandlet tidligere av våre historikere. — Derav sees, at der fra år 1534 blev forhandlet om en forbundstraktat (svarende til vår tids Locarnotraktat o. l.) mellem Danmark, Sverige og Norge og som blev endelig avsluttet i året 1541. I denne traktat står kongeriket Norge, Norges krone og Norges innvånere på fullstendig like fot statsrettslig og realiter med de to andre parter i traktaten kongerikene Sverige og Danmark. Det betingede løfte fra kong Kristian i håndfestningen av 30. oktober 1536 viste sig derfor ugjennemførlig allerede i november samme år, da forhandlingene om forbundstraktaten blev gjenop tatt av Gustv Vasa og det blev definitivt opgitt ved den endelige forbundstraktats avslutning og ratifikasjon i september 1541 av «kongen av Norge og

Bergens Aftenblad
29 Sept. 19

Haakon Moe:

„Om Norges Rike og Norges Krone“.

I komm. Fabritius Forlag. Oslo 1936.

Som kjent fra tidligere artikler i Bergens Aftenblad — hvorav en «Norge for 400 år siden» er inntatt i denne bok som tillegg — har forf. et fra det almindelige avvikende syn på vår historie i det tidsrum som omhandler «fellesmonarkiet» med Danmark.

den tidligere danske riksarkivar Laursen. — Såvidt vi-tes er ikke disse traktater blitt inngående behandlet tidligere av våre historikere. — Derav sees, at der fra år 1534 blev forhandlet om en forbundstraktat (svarende til vår tids Loearnotraktat o. l.) mellom Dan-

Danmark» og medundertegnet av den danske adels representanter i det danske riksråd. Derved blev, mener forf., det grunnlag, som våre yngre historikere — og dr. Ræstad — bygger på i sine siste publikasjoner om dette emne, bortrykket.

Forf. følger dette forhold videre og påviser fra de autentiske fredstraktater mellom Danmark—Norge og Sverige at kongeriket Norge og Norges krone derunder faktisk var et eget statsretslig begrep til «grensetraktaten mellom kongerikene Norge og Sverige» i 1751, som fremdeles gjelder i uforandret form.

Forf. hevder, at likesom Norges rike og Norges krone var en realitet så måtte også representanten derfor Norges konge være en realitet, hvilket var det norske folks opfatning under fellesmonarkiet. Og dette blev konstatert, da den siste konge Fredrik VI renonserte på sine adkomster til Norges krone i 1814 og tok avskjed med det norske folk.

Forf. tilbakeviser de nedsettende uttalelser om det norske folk, som i denne forbindelse regelmessig kommer til orde i enkelte danske og svenske kretser, såsnart der nu kommer en liten kurre på tråden. Han forsikrer dem om, at ånden fremdeles er den samme som hos Holberg og Tordenskjold og den tids nordmenn, en sans for realiteter og for åpen, freidig kamp for «fair play».

Han mener, at vi ennå har en oppgave i denne forbindelse, nemlig at det danske og det norske folk bør søke å gjøre sig op en nøktern mening om hvad den forbindelse, som blev inngått ved «overenskomsten i Bergen» i 1450, tross alt gav hver især av dem.

Boken er tilegnet foreningen «Norsk-dansk ordning». Men den er også ment som en hjelp og et forsøk på en orientering for Norges ungdom, som «uten hensyn til religiøs, politisk, sosial eller patriotisk overbevisning» eller «dagens strid» står like overfor den store oppgave å irettelegge kjensgjerningene i vår historie, hvis rygg-rad er Norges krone, så vi ikke atter kommer op i en hjemlig kulturkamp som den om «Trondhjems bynavn» eller en utenrikspolitisk kontrovers som «saken om Øst-Grønland» på en «foreldet og utilstrekkelig populærhistorisk videnskap», som stortingspresident Hambro uttrykte det i førstnevnte forbindelse.

Det er en bok, som alle med historisk interesse og våken nasjonalfølelse vil ha interesse av å lese. På mange måter vil dens vurderinger virke nye og overraskende — men, de er i høi grad positive og godt underbygget.

n.

Norges rike og Norges folk.

Av O. W. Johannesen.

Haakon Moe: Om Norges
rike og Norges Krone. Fa-
britius & Sønners Forlag.

Jeg har fått tilsendt Moes bok, og det er med stor glede jeg anbefaler den, så den kunde bli kjent også blandt våre folk. Å kjenne til de ting som denne bok omtaler, synes jeg bør være enhver nordmanns plikt. Ikke minst fordi det til syvende og sist griper inn i dagens økonomiske politikk, og således har direkte betydning for det norske folks finansielle stilling.

Det hører til folkeskolens pensum i historie, at Norge i 1536 «gikk over» til Danmark. Den 30. oktober dette år utstedte dansk-kongen Kristian III en «håndfestning» i København. Håndfestningen var et dokument som bestemte forskjellige ting vedrørende de to lands felles forhold, og i dette dokument blev Norge proklamert som en provins av Danmark, i likhet med Sjælland, Fyn og Jylland. Norge skulde være et lydrike under Danmark. Det hadde tapt sin siste rest av selvstendighet.

Jeg må straks tilføie at der er megen uenighet om dette punkt, om hvorvidt Norge nu virkelig blev et så uselvstendig ledd av Danmark som man vilde gjøre det til. Og denne bok er nettop et innlegg i diskusjonen om dette emne.

Vi vet jo alle at i 1814 skiltes Norge og Danmark. Vi blev forenet med Sverige. Det skjedde ved Kieltraktaten, som er et av de største skjenselens dokumenter i Nordens historie. Den danske konge anså sig berettiget til å forære bort Norge som man forærer bort en annen gjenstand, og ved samme anledning blev vi berøvet Grønland, Island og Færøene.

Haakon Moe påviser i sin bok, at Kieltraktaten er et helt ugyltig dokument i statsrettslig henseende. Han retter skarpe angrep på de historikere som gjennom sitt videnskapelige arbeide har bidratt til at det er så vanskelig for Norge å hevde sin rett til de tapte norske land.

Som almindelig legmann kan jeg ikke bedømme om hans meninger er riktige eller gale. Men som nordmann må jeg si at hans bok er vel verd et studium. Og fremtredende autoriteter, som f. eks. professor C. Marstrander, gir ham sin støtte.

Som medlem av foreningen til dansk-norsk ordning er det mig en glede å anbefale det lille skrift. Alt som kan gjøres for å opklare misforståelser mellem landene, og som kan bidra til å gjøre urett god igjen, bør man sette pris på i denne urolige tid.

O. W. Johannesen.

Tiden. Tidsskrift nr. 219
21 Sept. 1936.

NORSKE RØSTER.

Av
professor C. Marstrander.

Håkon Moe: Om Norges
Rike og Norges Folk. Fabri-
tius og Sønners forlag.

Denne boken av Håkon Moe er et djervt og i det store og hele saklig angrep på den nuværende generasjon av norske historikere, fremfor alt på Koht, Steen, Schreiner og Ræstad, og det nå også ensrettede syn på den stats- og folkerettslige karakter av den dansk-norske union som disse herrer er gått inn for. Under prosedyren i Haag hevdet den danske regjering som bekjent at Norge ved Kristian III's håndfesting av 1536 ophørte å eksistere som eget rike, at det var „et lem av kongeriget Danmark som Jylland og Skåne“, og så sent som to dager før dommen i Haag gav Danmarks statsminister Stauning uttrykk for den samme opfatning her i bladet. „Nordmennene er bra mennesker“, sa han, „men noe impulsive, hvad der vel kommer av at de i så mange århundrer har vært underlagt andre land, de har ikke den samme

selvstendighetsfølelse som Danmark og Island, det har satt sitt preg på dem at de har vært underkastet Danmark og Sverige“. Tro mot det norske arbeiderpartis antinasjonale politikk under grønlandssaken forteller også Arbeidernes Leksikon sine lesere at „Norge blev innlemmet i Danmark som en del av det danske rike og berøvet enhver politisk selvstendighet“, videre at håndfestingen av 1536 „ingen tom talemåte var, men et program som blev virkeliggjort i de umiddelbart efterfølgende år“.

Jeg er fullt overbevist om at ingen av de norske historikere som er ansvarlig for denne opfatning (som de sprer i lærebøker og leksika) hører til den type av videnskapsmenn som Gerhard Gran advarer mot i sin minnetale over Ibsen i 1906, „som av hensyn til sin religiøse, politiske, sosiale eller patriotiske overbevisning med vidende og vilje borteskamoterer eller forvansker en kjensgjerning“ og som derfor sim-

peltthen „gjør sig skyldig i fuske“. Her er forfatteren på villspor. Edward Bull er ett av de ærligste mennesker jeg har kjent, og hvad norskheten angår, så må jeg spørre om det overhodet er noen nulevende nordmann som gjennom et langt og virksomt liv har dokumentert sitt nasjonale sinnelag så tydelig som Halvdan Koht. Men jeg har på den annen side levd så lenge blandt videnskapsmenn og vet så godt hvordan ensrettede meninger blir til, at selv den mest kompakte videnskapelige blokk ikke lenger imponerer mig. Å definere den stats- og folkerettslige karakter av unionen mellom Norge og Danmark på

Fas som reviderer dem — som est gjennom revolusjon og kamp. I sikre intuitive, tradisjonsbund-følelse i et folk av dets rett er langt tryggere grunnlag å bygge enn en mer eller mindre sosialt politisk farvet lærd doktrine. som folk tror er i historien et riktigere enn det som kanskje riktig er skjedd, deri har Steen rett.

Moe hevder med stor stringens håndfestingen intet selvstendigstap betydde for Norge, at Nor-krone er en „uforanderlig realitet“ betegnende for Norge som selvstendig stat“ og at suverenitetsmyndigheten selvfølgelig falt tilbake til det norske folk, da Fredrik den VI i Kiel renonserte på sin adkomst til kongeriket Norge. Hans bok er populært skrevet og vil bli lest og forstått i vide kretser av vårt folk. Historikerne ved det kongelige Fredriks kan hane den eller imøtegå den, men tie den ihjel eller slå den ihjel kan de ikke. Boken har sin misjon.

*
Gustav Smedal: Die Revisionsfrage im Norden. Völkerbund und Völkerrecht 1935 og 1936.

Knud Berlin: Neue norwegische Ansprüche auf Grönland, sammest. 1936.

I en klar, konsis fremstilling på

produkt av nordmennenes opspilte fantasi, alt, hvad den danske re-

forløp i de to siste år. I selve det faktiske er den solid underbygget, og det forringer ikke dens umiddelbart fengende virkning på leseren, at den i all sin objektivitet er sterkt subjektivt betonet. Man merker at man står overfor en sterk myndig og vidtavnende personlighet. Det gir hele verket perspektiv og fare.

6 oktavsider gir dr. Smedal i det ansette tyske tidsskrift Völkerbund und Völkerrecht det utenlandske publikum et bilde av hovedpunktene i Grønlandssaken. Artikkelens betydning ligger deri at Grønlandsspørsmålet her for første gang anvises sin naturlige plass blandt de revisjonsspørsmål som optar det nye Europa. Forfatteren fremhever at dommen i Haag som er blitt så sterkt og temmelig enstemmig kritisert av fremragende utenlandske sakkyndige, ikke har løst konflikten og at det er helt uefterrettelig når man fra dansk side gir det inntrykk av at alle stridsspørsmål nu er bilagt mellom de to folk. Denne danske fremstilling tjener det lett gjennomskuelige formål å fremstille norden som et fast, ude-

dens forskjellige stadier er en overordentlig floket opgave. Dels svikter materialet, dels legger vi i de politiske og folkerettslige terminen en betydning som ikke stemmer med datidens. Ordenes innhold skifter jo og nyanseres med menneskene, begreper som stat, frihet, selvstendighet, rett og folkerett er mer eller mindre tidbundne. Når jeg leser de subtile og ofte meget formalistiske definisjoner som våre historikere gir av suverenitetsforholdet og det statsrettslige forhold mellom Norge og Danmark, sitter jeg igjen med en sterk følelse av at her er ikke det siste ord sagt. Ett og samme materiale, de samme kjensgjerninger brukes til diametralt motsatte slutninger. På dette sviktende grunnlag er det helt ufor- svarlig å slå fast for skole og folk læren om lydriktet Norge. De norske historikeres holdning i Grønlandssaken var av den art at den innbragte dem en takknemmelig attest fra en dansk kollega i den danske presse. At deres taushet skadet vår sak er det ingen tvil om. Intet anstendig menneske vil naturligvis forlange at en fri borger i et fritt samfund skal øve vold mot sin overbevisning i statens interesse. Men det kan selvfølgelig nu som engang før i vår politiske historie bli tale om å skaffe universitetet en historiker som for viktige faser av vår historie hevder — ikke av opportuniste, men av overbevisning

— det syn som vi ennu tror storparten av det norske folk instink- tivt føler er det rette.

Og her er vi ved et kjerne- punkt. Her snakkes om jus og nu- dum jus, her vasses og subbes i dan- ske paragrafer og flytende begre- per. Romerne kombinerte jus ac fas, den menneskelige og den gud- dommelige eller evig uforanderlige rett. Der er den blinde Jus som har ansvaret for alle de statsrettslige overgrep historien kjenner, og det er Fas som reviderer dem — som oftest gjennom revolusjon og kamp. Den sikre intuitive, tradisjonsbund- ne følelse i et folk av dets rett er et langt tryggere grunnlag å bygge på enn en mer eller mindre sosialt og politisk farvet lærd doktrine. Det som folk tror er i historien langt riktigere enn det som kanskje virkelig er skjedd, deri har Steen evig rett.

Moe hevder med stor stringens at håndfestingen intet selvstendig- hetstap betydde for Norge, at Nor- ges krone er en „uforanderlig reali- tet, betegnende for Norge som selv- stendig stat” og at suverenitets- myndigheten selvfølgelig falt tilba- ke til det norske folk, da Fredrik den VI i Kiel renonserte på sin ad- komst til kongeriket Norge. Hans bok er populært skrevet og vil bli lest og forstått i vide kretser av vårt folk. Historikerne ved det kongelige Fredriks kan hane den el- ler imøtegå den, men tie den ihjel eller slå den ihjel kan de ikke. Bo- ken har sin misjon.

*
Gustav Smedal: Die Revi- sionsfrage im Norden. Völ- kerbund und Völkerrecht 1935 og 1936.

Knud Berlin: Neue norwe- gische Ansprüche auf Grün- land, sammest. 1936.

I en klar, konsis fremstilling på

forløp i de to siste år. I selve det faktiske er den solid under- bygget, og det forringer ikke dens umiddelbart fengende virk- ning på leseren, at den i all sin objektivitet er sterkt subjektivt betonet. Man merker at man står overfor en sterk myndig og vidtfavnende personlighet. Det gir hele verket perspektiv og farve.

6 oktavsider gir dr. Smedal i det ansette tyske tidsskrift Völkerbund und Völkerrecht det utenlandske publikum et bilde av hovedpunk- tene i Grønlandssaken. Artikke- lens betydning ligger deri at Grøn- landsspørsmålet her for første gang anvises sin naturlige plass blandt de revisjonsspørsmål som optar det nye Europa. Forfatteren fremhe- ver at dommen i Haag som er blitt så sterkt og temmelig enstemmig kritisert av fremragende utenland- ske sakkyndige, ikke har løst kon- flikten og at det er helt uefterret- telig når man fra dansk side gir det inntrykk av at alle stridsspørsmål nu er bilagt mellom de to folk. Denne danske fremstilling tjener det lett gjennomskuelige formål å fremstille norden som et fast, ude- lelig hele. „Danmarks sydgrense er også nordens, og et tysk over- grep her er et overgrep mot norden” hadde hr. Stauning den freidighet å erklære i folketinget få måneder ef- ter dommen i Haag. Uttalelsen fant ingen gjenklang hverken i Sve- rige eller i Norge.

Professor Berlins replikk i fe- bruarheftet er vel turnert, men ty- delig skrevet ikke for kjennere av

Grønlandssaken, men for det brede utlandet. Alt er fullkomment i folkerettslig interesserte publikum i Danmark, Bourkes bedrageri er et



Tønsbergs Blad

HVALFLÅTEN

letter snart anker.

TIDEN ER INNE

til å reklamere i landets
MEST KJØPEDYKTIGE DISTRIKT
Ved å avertere i

Tønsbergs Blad

som er fylkets største og absolutt mest
utbredte avis, kommer man direkte i for-
bindelse med det
kjøpedyktige publikum i Vestfold

ROBSAHN

Otto Robsahm & Co. A/S

produkt av nordmennenes opspilte gjering har gjort er edelt og godt. Men så er artikkelen også skrevet av en overløper, en av disse videnskapsmenn som lempet sin overbevisning etter tidens krav. Det er nok å henvise til hans skiftende lære om Østgrønlands statsrettslige stilling før og etter den norske okkupasjon. Bak hans fremstilling merker man likesom også en skjult appel til det store flertall av det norske folk, som angivelig var uenig i aktivistenes politikk. Hyggelig lesning for Mowinckel.

Nettop utkommet:



ALFRED ADLER

Kursus i Individualpsykologi

Översatt av Ingjald Nissen
Pris 5,25

H. ASCHENHOU & CO

Dr. Smedal og Håkon Moe skal ha stor takk for sitt våkne vakt-hold. Meget av det arbeid disse to har utført hører i virkeligheten inn under det norske utenriksdepartement. Vår tillid til arbeiderregjeringen er i nasjonale spørsmål visstnok langt større enn til regjeringen Mowinckel. Regjeringen burde på sin side vise oss den tillid at den holdt oss a jour. Grønlandsavtalen utløper i 1944. Hvad akter regjeringen å gjøre? Og hvorfor offentliggjøre har gjort er edelt og godt.

Handelsdepartementet har be-myndiget overingenør ved havne-direktoratet, R. Teilman, til å be-styre det ledige havnedirektørem-bede på eget ansvar inntil videre.

Overingenør Teilmann fungerende havnedirektør.

Handelsdepartementet har be-myndiget overingenør ved havne-direktoratet, R. Teilman, til å be-styre det ledige havnedirektørem-bede på eget ansvar inntil videre.

liggjør den ikke sitt standpunkt i spørsmålet om den „norske” sektor i Antarktis?

Det tales i disse dager så meget om norden, imponerende komiteer stampes frem for å organisere den store manifestasjon av nordens en-het i oktober. Her løper de omkring disse geskjeftige herre og gløder for norden så det lyser av dem. Ennom fall en lunket tanke? Danmark kan med ett slag skape et fast og enig norden. Veien går over Kiel og en rimelig ordning av vårt mel-lemværende på Grønland. Jo før denne sannhet går op for det dan-ske folk, dess bedre for Danmark og dessbedre for norden.

C. Marstrander.

vanskelig. Det var stummende mørkt, og en tett tåke la sig ef-terhvert over skogen og markene. Politiet hadde en virkelig nifs op-gave. Skredemorderen er troende til litt av hvert. Etter den lang-varige frihetsberøving er han blitt ytterst ophisset, og man må gå ut fra at han ikke lar sig ta god-villig. Han er en meget farlig psykopat som det hurtigst mulig gjelder å få bak lås og lukke, men hvorledes?

Politiets arbeid kunde igår aftes bli bare av rent passiv karakter. Det var umulig å gå igang med å gjennomse skogen. Morderen har et sikkert skjulested bak hver eneste busk. Man innskrænket sig til å omringe et bestemt område av skogen hvor man mente han måtte holde til. Gjennemsøkingne av terrenget vil så begynne idag.

HAR MORDEREN SKAFFET SIG ANDRE KLÆR?

Det signalement som er opgitt av den mistenkelige person stemmer godt forsa vidt angår ansiktet og hudfarven. Men beskrivelsen av klærne stemmer ikke. Ved røm-ningen var Skredemorderen iført skinnbukser og blå busseruli. Den mann som blev sett på Kruke igår

ter ikke har be-
De har vel da
tilstrekkelig dis-
igår aftes.

Vinmonn skjenkere

En komite

For å utrede
der vedrørende s
Vinmonn

' Friid Folk ' m: 135.

7 sept. 1936.

Håkon Moe:

Om Norges Rike og Norges Krone.

Oslo. Fabritius. 1936

Boken er et stridsskrift, tilegnet foreningen Dansk-Norsk Ordning, den slutter sig verdig inn i rekken av de publikasjoner som søker å klarlegge og utdype vårt statsrettslige forhold til Danmark i og under folkenatten og siden.

Forfatteren har lest, sett og hørt sig harm over den uklarhet som preger vårt nasjonale liv, ikke minst vår historieskrivning. Jeg nevner da i første rekke polemiken omkring Grønlandssaken og Trondheimnavnet.

Spesielt tar forfatteren op til inngående behandling Christian III's håndfestning av 1536, reformasjonsåret, og han søker å klargjøre at Norge på ingen måte var «et ledemot av Danmarks rige til evig tid», som f. eks. Jylland og Skåne.

Skåne er fra Brømsebrofreden 13. august 1645, senere stadfestet ved Roskildefreden 1658, ikke mere dansk, men Jylland er jo dansk.

Forfatteren slutter boken med den for ham karakteristiske replikk: De mindreverdighetskomplekser som ytrer sig i vår tid og

som forvirrer den fremmede, er ikke arv, det er av lokal art, skapt av ensidig historisk opfatning som «tidsbestemt ledd i dagens strid».

Vi har Skies oppgjør med norske «politikere», vi har Smedals omfattende dokumentasjon, selv «geniklikken» har ikke våget å ta til gjenmæle mot bøkene.

Nu kommer Håkon Moe.

Måtte boken vekke strid og gjerne en skarp diskusjon, den vil stålsette, egge, kalle til vern om norsk egenart de beste krefter Norge eier.

Marxismen har lagt vår historieforskning på Prokustessengen.

Det blir norsk nasjonal ungdoms og forsknings oppgave å korrigere disse forkvalede synspunkter.